

קול צופיך

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לְקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוֹ זְצוּק"ל

דברים - תשנ"ז - מאת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוֹ זְצוּק"ל

השיעור לעילוי נשמת:

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוֹ זְצוּק"ל

פרשת השבוע: דברים – שבת חזון

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תש"ז.

הלכות תשעה באב

הרב נעים אליהו שליט"א פותח בדברי כיבושין על תקופת בין המצרים לפני התחלת השיעור.

ברשות כבוד מר אחי היקר והנעים, ה' יאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים, כבוד הרבנים היקרים והחשובים, קהל קדוש ונכבד.

שלא להסיח דעת מן האבלות.

אנחנו עדיין נמצאים בימים של בין המצרים, עדיין נמצאים במצב שטרם נגאלנו, וחייבים עדיין באבלות על החורבן. בימים אלו תקנו חכמים לנהוג בכל מנהגי ימי בין המצרים (עין בבא בתרא ס' ע"ב). הגמרא (תענית כט ע"ב) מאריכה בדינים אלו של בין המצרים המחייבים אבלות על חורבן הבית, דנה בעניין רחיצה, גם דנה בעניין כיבוס ממתי אסור וממתי מותר. והגמרא שם מבארת שטעם האיסור של רחיצה וכיבוס ושאר הדברים האסורים בימים אלו, הוא כדי שלא יסיח דעתו מן האבלות.

זמני איסורי בין המצרים.

הגמרא (שם) מביאה בעניין הזמן שבו נוהגים אבלות על החורבן, מחלוקת משולשת בין רבי מאיר לבין רבי יהודה ולבין רבן שמעון בן גמליאל. וז"ל הגמ': "ואסור לספר ולכבס מראש חודש עד התענית דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר כל החודש כולו אסור. רשב"ג אומר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד". כלומר שלדעת רבי מאיר כל החודש כולו אסור, מראש חודש אב ועד ראש חודש אלול. לדעת רבי יהודה, מראש חודש אב ועד ט' באב בלבד. לדעת רשב"ג כל השבוע כולו שחל בו ט' באב אסור, כלומר שגם אם יחול ט' באב באמצע השבוע, יחולו האיסורים גם אחרי הצום עד סוף אותו השבוע. (למשל השנה יחול צום תשעה באב ביום ג', אם כן לדעת רבן שמעון בן גמליאל כל השבוע כולו עד שבת יהיה אסור בכל איסורי בין המצרים).

ומביאה הגמרא שם את מקור מחלוקתם: "אמר רבי יוחנן ושלשתן מקרא אחד דרשו דכתיב והשבתי כל משושה חגה חדשה ושבתי מאן דאמר מראש חודש ועד התענית, מחגה. ומאן דאמר כל החודש כולו אסור, מחדשה. ומאן דאמר כל השבת כולה אסור, משבתה". וכותב רש"י (שם ל' ע"א ד"ה חגה) על דברי רבי יהודה שאסור מראש חודש, והוא מדברי הברייתא שכתובת שטעמו ממה שכתוב חגה, "כלומר יליף טעמא מן חגה דהיינו ר"ח שנקרא חג כדאמרין לעיל 'קרא עלי מועד' [איכה א']". כלומר שרבי יהודה דורש רק את מה שכתוב בפסוק 'חגה', ולא דורש את מה שכתוב 'חודשה ושבתי', לומר שרק ב'חגה' שהוא מראש חודש, אז מקיימים 'והשבתי כל משושה'. ולדעת רבי מאיר שאסור כל החודש כולו, הוא מפני שהוא דורש את מה שכתוב 'חדשה' שהשבתי המשוש הוא בכל החודש כולו. ולדעת רשב"ג שאסור את כל השבוע, הוא משום שהוא דורש את מה שכתוב בפסוק 'ושבתי', שרק בשבוע שבו ט' באב, חלה גזרת 'והשבתי'.

הלכה כשתי הקולות.

יש בהלכות סעודה המפסקת חידוש. שהרי בכל מקום בגמרות שיש מחלוקת בין התנאים, ורוצים לדעת איך לפסוק את ההלכה, משתמשים בכללים ידועים הקובעים שבמידה ויש מחלוקת כמו מי פוסקים את ההלכה. ואצלנו שיש מחלוקת משולשת בין שלושה תנאים, היינו צריכים לפסוק על פי הכללים הקובעים שאם יש מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה

הלכה כמאן, וכן אם יש מחלוקת בין רבי מאיר לרשב"ג הלכה כמאן, או בין רבי יהודה לרשב"ג הלכה כמאן. אבל בגמרא רואים דבר מיוחד ושונה מכל כללי הפסיקה, ודבר זה הוא יסודי ונפקא מינה בכל הלכות אבלות. הגמרא אומרת (שם ל' ע"א) "אמר רבא הלכה כרשב"ג. ואמר רבא הלכה כרבי מאיר". ולכאורה קשה הדבר שאי אפשר לפסוק הלכה כרבי מאיר וכרשב"ג יחד. שכן לפי רבי מאיר האיסור אינו אלא מראש חודש ועד התענית בלבד, כלומר שממוצאי תשעה באב פסקו האיסורים, ואילו לרשב"ג האיסורים חלים בשבוע שחל בו תשעה באב כלומר, שגם אחרי הצום חלים האיסורים עד סוף אותו השבוע, ואיך יתכן אם כן לקיים את ההלכה כשתי הדעות? אומרת על זה הגמרא "ותרוייהו לקולא, וצריכא: דאי אשמועינן הלכה כר' מאיר הוה אמינא אפי' מר"ח קמ"ל הלכה כרשב"ג.

ואי אשמועינן הלכה כרשב"ג הוה אמינא אפילו לאחריו קמ"ל הלכה כרבי מאיר". והביאור בדברי הגמרא הוא, שתופסים את הקולות משני הצדדים. לרבי מאיר שאסור מתחילת ראש חודש ועד מוצאי הצום ולא יותר, יש חומרא יותר מרשב"ג וקולא יותר ממנו. שכן לרבי מאיר האיסורים חלים מראש חודש, ואילו לרשב"ג אינם חלים אלא מתחילת השבוע שחל בו ט' באב - הרי לך חומרא. ומיקל יותר ממנו, שכן לדעתו האיסורים הם רק עד התענית ותו לא, ואילו לרבי יהודה ממשיכים עד סוף אותו השבוע, הרי לך קולא. וההפך בדברי רשב"ג כלפי רבי יהודה. ולהלכה, הגמרא אומרת שאנחנו משתמשים בקולא של רבי יהודה נגד רשב"ג, ובקולא של רשב"ג נגד רבי יהודה. כלומר שהאיסורים יחולו רק מתחילת השבוע ולא מראש חודש, וכמו דעתו של רשב"ג נגד רבי יהודה, והאיסורים ייפסקו במוצאי הצום, וכמו דעתו של רבי יהודה נגד רשב"ג.

מהגמ' רואים קולא בענייני בין המצרים.

הנה לכאורה אנחנו רואים שהגממה של הגמרא היא להקל במה שקשור לענייני אבלות של בין המצרים, שכן חידוש גדול ולא מצוי הוא לפסוק הלכה משני דעות חלוקות זו מזו באותו עניין. כשלומדים את דברי הגמרא הנ"ל, נוכחים לראות שרבה טרח ונתייגע למצוא פשרה משונה וחריגה מדרך הפסיקה, ולקח את ראש דבריו של רבי יהודה ואת סוף דבריו של רשב"ג, ועושה מזה "תבשיל" כדי לפסוק הלכה המקילה בענייני בין המצרים.

קושיה מדברי ההלכה שמחמירה בפועל.

מהדברים הנ"ל מתעוררת לנו קושיה על דברי הרמ"א בשולחן ערוך וגם על מרן עצמו, שפסקו להחמיר במה שנוגע לעניינים אלו של ימי בין המצרים, (הן בעניין כיבוס, הן בעניין תיקון הבגדים, הן לעניין שתיית יין, והן לעניין רחיצה והצעת המיטות). הרמ"א כותב (סימן תקנ"א סעיף ד') "הגה ונוהגין להחמיר מתחלת ר"ח לענין כיבוס, אבל תספורת נוהגין מ"יז בתמוז". ולכאורה קשה איך הרמ"א פוסק להחמיר שכבר מר"ח אסור לכבס, והרי רואים בגמרא שמחדשת דבר שלא מצוי כלל, ובלבד שבסופו של דבר תהיה קולא בזה? גם בעניין תיקון בגדים כותב מרן (שם סעיף ז') שצריך להחמיר בזה מר"ח. ובעניין שתיית יין כותב מרן (שם סעיף ט') "יש נוהגין שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בשבת זו, ויש שמוסיפין מר"ח עד התענית, ויש שמוסיפין מ"יז בתמוז". וכתב על זה המשנה ברורה (שם סעיף קטן נח) "ור"ח בכלל וכן המנהג במדינותינו". גם בכף החיים סופר (שם אות קכה קכו) כותב שמנהג הספרדים שלא לשתות יין מר"ח ואילך רק שלא כלול בזה ראש חודש עצמו, (בשם שכנה"ג הגב"י או' כו והחיד"א במ"יב או' רלג ובא"ח דברים או' טו וקול אליהו). גם בעניין רחיצה כותב מרן (שם סעיף טז) "יש נוהגין שלא לרחוץ מר"ח". וכן סדינים לא יכולים לפרוס מר"ח. ושמה תאמר שאע"פ שהלכה כדברי המקל, בכל אופן רוצים להחמיר במה שנוגע לחורבן הבית, אבל על כל פנים אין בזה הכרח להחמיר דוקא, ומה הכרח את רבותינו להחמיר בעניין זה דוקא. (וראה בגאון מוילנא שהתקשה באותה קושיה). הביאור לזה כדלהלן.

מח' תנאים אם מר"ח או שבוע שחל בו.

עניין התחלת האיסורים של ימי בין המצרים אם מתחילים מר"ח או רק משבוע שחל תשעה באב להיות בתוכו נמצא במחלוקת כבר בזמן תנאי ארץ

קול צופיך

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

דְּבָרִים - תְּשַׁנ"ז - מֵאֵת מֵאֵת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

לאכול בשר ולשתות יין רק מניין מצומצם, וזה אפילו בערב תשעה באב שרי, ובלבד שלא יהיה בסעודה שמפסיק בה". ומרן ה'בן איש חי' (דברים, ראשונה, סעי' טו) חולק על זה, ולדעתו אמנם כך ההלכה, אבל המנהג שלא לאכול בשר אלא יאכל למשל דגים ולא בשר. וכך כותב: "גם נהגו פה עירנו, שגם בסעודת מילה אין אוכלין בשר בימים אלו". כל כך החמיר הרב בעניין הזה של זכר לחורבן שאפי' לצורך מצוה החמיר שלא להתיר לאכול בשר ולשתות יין, אלא יאכלו תחליפי בשר.

אכילת תחליפי בשר.

יש עוד נפקא מינה למעשה בין אם נאמר שהטעם של איסור אכילת בשר הוא משום מניעת שמחה או משום שנהג במקדש, והיא באכילת תחליפי הבשר. היום יש תחליפי בשר כגון שניצלים ונקניקיות שהם פרוה, והם מזינים לא פחות מבשר ויש בריאות ושמחה באכילתם. אם הטעם הוא משום מניעת שמחה אז גם באלו יש איסור שהרי יש בזה משום שמחה, אבל אם נאמר שהטעם הוא משום שנהגו בהם עבודת המקדש, יש להתיר בפשטות תחליפים אלו, שכן אין בהם שום עניין של הקרבה במקדש. ושמא תאמר שאנשים שיראו אותו אוכל דבר שדומה בצורתו לבשר יאמרו שאוכל בשר, אין לנו לחשוש מכך, שכן לא מצאנו בשום מקום שחז"ל גזרו בהם משום מראית העין, והוא מדרבנן. ועוד, שהרי כולם מכירים היום את התחליפים האלה ולא יבואו לחשוש בו שאוכל בשר. (גם בזה יש נדון לגבי סעודה מפסקת אם מותר לאכול אלו התחליפים או לא, ונדבר בזה לקמן).

כביסה בימים אלו.

מרן בשו"ע פסק (סי' תקנ"א סעי' ג') שאין לכבס בשבוע שחל בו ט' באב. והרמ"א (שם) כותב שנהגו להחמיר כבר מר"ח. ודע שלגיון יש אותו הדין כמו לכביסה. מרן ה'בן איש חי' (שם הלכה ו') פסק כמו מרן שלא לכבס בשבוע שחל בו תשעה באב. והנה יש האומרים שהדין שונה בימינו ממה שהיה פעם. שכן פעם היה לכביסה יום מיוחד שבו היו יוצאות הנשים לנהר כל היום, והיה בזה יום הדים ועבודת פרך, ובעבודה זאת היתה להם הרגשה מיוחדת שהשקיעו הרבה עמל וטורח לצורך נקיון וליבון והיה להן שמחה גדולה. אבל היום אין בזה כלל משום טרחה והרגשה מיוחדת של התחדשות בכביסה, שכן בלחיצת כפתור גומרים את כל העניין. ואמנם, בודאי שגם היום יש בזה איסור מוחלט, וכיון שחז"ל גזרו, לא יכולים לבטל את גזרתם. ויותר מזה, שאישה בטבעה מתמלאת הרגשה טובה של התחדשות ונקיות בהוציאה כביסה נקיה מהמכונה.

הכנת בגדים לפני ימים אלו.

בשבוע שחל בו ט' באב אסור גם ללבוש בגדים מכובסים לאות אבלות. מרן ה'בן איש חי' גם בספרו (שם) וגם ברב פעלים (ח"ד שאלה כ"ט בא"ד י"ג) יש לשאל (כותב המצאה, בעניין הימים החמים שבהם מזיעים הרבה וצריכים תחלופה גדולה של בגדים, והרי אסור ללבוש בגדים מכובסים? לזה כותב "ובמקומות שיש חום הרבה בזמן זה, שמזיעין הרבה ומוכרחים להתחליף הכותנות, ובפרט הנשים – כיצד יעשה? ילבש קודם שבת את הכותנות המכובסות שיש לו שיעור שעה אחת, ויפשטנה, ויצניענה לבשה שבת בתוך שבוע זה שחל בו תשעה באב". וברב פעלים כותב ה'בן איש חי' "ועל שאלה הה' בבני אדם שמוכרחים להתחליף הכותנות אחר ג' ימים מחמת הזיעה הנה ודאי שגם אלו אין להתיר להם להתחליף אך יש להם תקנה שילבשו קודם שבת זו כותנות המכובס ב' וג' שעות ויפשטו אח"ך ויצניעו לשבת זו ללבוש בתוך השבוע זה היום שירצו ואע"פ שהיא עודנה נקייה עכ"ז כיון שלבשו אותה קודם שבעו זו אין זו חשובה מכובסת חדשה אך צריך שילבשו אותה מקודם ב' וג' שעות לפחות כדי שתקבל מקצת זיעה מן הגוף ותתרכך מעט מקשוי הכבוס וכו'". באחרונים ז"ל". (הנה חזינו שבשני המקומות כתב ה'בן איש חי' דבר אחד, אלא שיש הבדל ביניהם לגבי שעות שבספרו כתב שעה אחת, ואילו ברב פעלים כתב ב' וג' שעות). ולא רק לגבי חולצה מועילה העצה הזאת אלא אפילו לבגדים הצמודים גוף כגון גופיה וגרביים וכד', שכן כותב שם בהמשך, "וכן יעשה באנפילאות ושאר בגדים הצריך להם בשבוע זה". ובר מן דין שלחדש חולצה בודאי שאסור כבר מ"יז בתמוז. לקנות גופיה ולקנות גרביים מותר, רק שלכל העדות ולכל המנהגים אסור לחדש אותם בשבוע שחל תשעה באב להיות בתוכו.

ישראל, בין רבנן דציפורי לבין רבנן דטבריה. חלוקה זו נמצאת כתובה בתלמוד ירושלמי (?). שם מובא שבציפורי היו נוהגים לאסור את כל מה שגזרו בתקופת בין המצרים כבר מר"ח ואילך. ובטבריה היו נוהגים רק משבוע שחל בו. וחזרו רבנן דטבריה ופסקו כרבנן דציפורי ואין לומר שחזרו בהם מההלכה, אלא שכיון שראו שכבר שנהגו להחמיר מעבר למה שצריך ואסרו כבר מר"ח, החלו לנהוג כמותם - שכן בענייני החורבן טוב להדגיש את האבלות יותר זמן, אך על כל פנים לא יותר מדי.

מניעת שמחה או זכר לעבודת המקדש.

והנה לכאורה יוצאת למעשה נפקא מינה מתוך הדברים שלמדנו: דע, שיש הבדל בין מה שאסרו שתיית בשר ושתיית יין, לבין רחיצה וכיבוס ושאר האיסורים שתקנו זכר לחורבן. איסור זה של אכילת בשר ושתיית יין חל כבר מראש חודש אב, ואע"פ שיש מחמירים כבר מ"יז בתמוז, מכל מקום המנהג להחמיר מר"ח חודש אב. (וכבר הזכרנו מה שמביא הכף החיים שמנהג ירושלים שהספרדים מתחילים באיסור ממוצאי ר"ח, ולאשכנזים מחמירים גם ב"ח עצמו). ושמא תאמר, מדוע אסרו אכילת בשר ושתיית יין רק מר"ח ולא החמירו כבר מ"יז בתמוז? על זה אמרו המפרשים שזה משום שלא יכולים להטריח ולהכביד על הציבור יתר על המדה. ואם כן, תשאל, מדוע לא גזרו רק בשבוע שחל בו תשעה באב, הרי זה יותר טורח לציבור מר"ח מאשר רק שבוע שחל בו ט"ז? והנה אפשר לחקור ולשאל, האם הטעם שאסרו שלא לאכול בשר ולא לשתות יין הוא משום שרצו למנוע שמחה, וממילא אסור בשר ויין שיש בהם שמחה, או שמא הטעם של האיסור הוא משום שגזרו שלא לאכול בשר ולא לשתות יין בגלל שקרבו על גבי המזבח. ונראה לומר שבדאי יסוד הטעם של איסור אכילת בשר ושתיית יין, הוא לא משום שרצו לבטל שמחה בימים אלו, וכיון שהיין מביא שמחה על האדם אסורו; אלא הטעם הוא משום שיש בדברים אלו זכר לעבודת המקדש שבטלה עם חורבנו.

וכמו שהגמ' אומרת בסוף חזקת הבתים, שהפרושים שבאותו דור של החורבן מנעו מעצמם אכילת בשר ושתיית יין אפילו כל השנה בטענה שרצו להדגיש בזה את צערם על אובדן הקרבת התמיד וניסוך היין שנהג בבית המקדש. עד שבא רבי יהושע והוכיחם שלשיתם עליהם להביע את צערם על אובדן עבודת המקדש, על ידי המנעות מכל מה שמזכיר את העבודה, ויצטרכו גם לא לשתות מים ולא לאכול פירות (שבעת המינים) ואף לא לחם, שכן גם בהם יש זכר לעבודת המקדש, שמזכירים את ניסוך המים, וביכורים, ולחם התמיד – עד שהודו לו, ואמר להם שצריכים לנהוג אך ורק דברים שחז"ל גזרו ובזמנים שגזרו. נמצא, שאם הטעם הוא משום זכר לעבודה, לא יכולים להקל לגמרי, שבכל אופן צריכים להזכיר את עבודת המקדש על ידי המנעות מבשר ויין, אבל גם אי אפשר להחמיר מר"ח, משום שיש בזה יותר מדי טורח.

ויש בזה כמה נפקא מינות למעשה איך נלמד את טעם האיסור, ואחד מהם שאם נלמד שהאיסור של בשר ויין הוא לא בגלל המנעות משמחה בימים אלו, אם כן מותר במשקאות חריפים אחרים כמו ויסקי ועראק או בירה שהם לא יין, ולא נוכל לאסור את שתייתם שכן לא נהגו במקדש. אבל אם נאמר שהטעם של האיסור הוא משום שיש בשתיית יין שמחה לאסור דברים משמחים היה אסור לשתות אף דברים שהם לא יין, ולא מצאנו איסור בזה ולהלכה מותר. ומה שמשמחים לית לן בה שהגזרה לא היתה משום כך [ולהלך נראה מה הדין בבירה בסעודה המפסקת].

אכילת בשר בסעודת מצוה.

וראה למרן ה'בן איש חי' שמצא להחמיר אכילת בשר אפי' במקום שהתירו, בעניין אכילת בשר בסעודת מצוה. הרמ"א (סי' תקנ"א סעי' ט') כותב "הנהגה ומצניעין מראש חודש ואילך הסכין של שחיטה, שאין שוחטין כי אם לצורך מצוה, כגון לחולה או שבת או מילה וכיוצא בזה". כלומר, שלדעת הרמ"א, אף על פי שאסור לאכול בימים אלו בשר, אבל אם זה לצורך מצוה כגון סעודת ברית מילה או פדיון, ואפילו לסעודת סיום מסכת, מותר לאכול בשר. וכן כותב בהמשך (שם סעיף י') "ובסעודת מצוה, כגון מילה ופדיון הבן וסיום מסכת וסעודת ארוסין, אוכלים בשר ושותין יין כל השיכים לסעודה, אבל יש לצמצם שלא להוסיף. ובשבוע שחל תשעה באב בתוכה אין

קול צופיך

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמַּקּוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

דברים - תשנ"ז - מאת מאת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

ישנה, ולתשעה באב יש לכאורה דין של אבלות ישנה. ועל כן לא יכולים לכבס מגבת שמנקים בה את הידיים. ואם כן גם אסור לנגב בה כאשר היא נקיה ונעימה, אלא צריך לנגב בה קודם תשעת הימים פעם אחת או פעמיים, כדי להוריד ממנה את הברק של הכביסה, כדי שיוכל להשתמש בה אחר כך בתשעת הימים. והכל כמו מה שמרן ה'יבן איש חי' שהזכרנו לעיל אומר בעניין לבישת החולצה.

הכנת בגדים בדיעבד גם אחרי ר"ח.

לסיכומו של דבר, מי שנוהג כמו דעת הרמ"א שלא לכבס כבר מר"ח - ואינו אומר הנהגים כדעת הרמ"א משום שיש הרבה ספרדים בחוץ לארץ, במרוקו ועוד בכמה מקומות, שפשט אצלם לנהוג הרבה חומרות כמו דעת הרמ"א, וגם בדבר זה נהגו להחמיר כמותו. על כן ידעו המחמירים שאפילו אם לא הכינו חולצות או גרביים, שיש להם על מה שיסמוכו אם ירצו להכין להם בגדים עוד הערב, שאף על פי שר"ח כבר התחיל, יש להם על מה לסמוך בקולא זאת להכין עוד לפני תשעת הימים. (אותו ערב בשיעור היה אחרי ראש חודש אבל לא בשבוע שחל בו ת"ב, שבאותה שנה חל ת"ב ביום שני שבוע אחרי).

רחיצה לפני תשעה באב.

בעניין רחיצה יש מחלוקת בין מרן לבין רמ"א. מרן כותב (שם סעי' טז) "יש נוהגים שלא לרחוץ מר"ח, ויש שאין נמנעים אלא בשבת זו" וקיימא לן שכשמרן כותב 'סתם ויש' הלכה כסתם, אם כן דעת מרן כאן שאין לאסור רחיצה אלא משבוע שחל בו תשעה באב. הרמ"א כותב (שם) על זה "ונוהגין שלא לרחוץ אפי' בצונן מר"ח ואילך ואפי' בע"ש של חזון אסור לרחוץ כי אם ראשו ופניו ידיו ורגליו בצונן". כלומר שלרמ"א צריך שלא לרחוץ כלל בחמין כבר מר"ח אב. מרן בעל ה'יבן איש חי' (שם הלכה טז) פסק להחמיר כמו הרמ"א. וכך כותב "ונוהגין שלא לרחוץ כל גופו מראש חודש עד תשעה באב, אפילו בצונן". והרב בעל סידור חוקת עולם, בעניין של רחיצה כותב שנהגו להחמיר שלא לרחוץ ולא לכבס כבר מר"ח. (ואל תאמר שלא פוסקים הלכות מסידורי תפלה, שרבי ניסים עיני, הוא בעת סידור חוקת עולם, היה גאון עצום, וכמעט היה חבר לבעל ה'יבן איש חי'. וכשאל לארץ ישראל, פגש אותו מר מוסיף, אבי המשפחה המפורסמת, וביקש ממנו לכתוב לו הלכות על סידור שרצה להוציא, שכן באותה התקופה מר צופיף הוציא סידור תפלה גדול, ורצה מוסיף גם כן להוציא סידור ולעטר אותו בהלכות. הסכים רבי ניסים עיני, וכתב לו הלכות על כל מה שקשור לסידור. ומרוב גאונותו בכל תחומי התורה, כתב לו רק על תפלה של חול ספר שלם, ועוד ספר שלם הקשור לתפלות שבת, וסידור מיוחד למועדים, וסידור על חמש תעניות וכל ההלכות הקשורות לתשעה באב ולאבלות).

באבלות של ט"ב יעשה כמנהג אבותיו.

ועל כן, כיון שדבר זה תלוי במנהגים, ילך וישאל לאביו ולאמו מה היה מנהג אבותם בעניינים אלו ויעשה כמו שעשו אבותיו, ונהרא נהרא ופשטיה. ולא ישנה ממנהג שנהגו בו אבותיו, שלזה נאמר 'אל תטוש תורת אבך'. ואם רוצה לבטל מנהג שנהגו בו אבותיו, ילך לרב הבקי בכללים אלו של מנהגים, ושיוודע איזה מנהג מותר לבטל ואיזה לא, וכן שבקי בהלכות שכתב בעל ה'פרי חדש' בס' תסי"ח בהלכות פסח, איזה מנהג יכול לבטל ואיזה לא, ויורהו מה עליו לעשות בענייני המנהגים שרוצה לבטלם. יש לפעמים מנהגים שאדם נהג שלא על פי דין אלא שהנהיג על עצמו לזרוז בעלמא, אז יוכל לבטל. אבל אם זה מנהג שקיבל אותו במסורת מאבותיו, לא יוכל לבטל את אותו המנהג.

מעלת החזקת מנהגי האבות.

חז"ל אומרים שהיה מקום שקראו לו בית מגדליה, ומי שגר באותו מקום לא היה מצפה את הקירות שלו בעצים. אמר להם רבינו הקדוש מדוע לא מצפים את ביתם בעצים, כמו שרגילים לעשות כן בכל מקום? אמרו לו משום שמקובל בידים שכשישרד יעקב אבינו למצרים, קטע עצים ממה שנטע, והורידם עמו למצרים, כדי שיבנו בהם בניו במדבר את המשכן. והיתה מסורת בידי אבותיהם של אנשי אותו המקום, שיעקב אבינו נטע במקומם בית מגדליה את אותם העצים. וכיון שכן, לא רצו להשתמש כלל

בגדים בשבת חזון או בשבת ט"ב עצמה.

בשבת חזון או אפילו בשבת שכל בתוכה ט' באב, יש לשאול האם מותר ללבוש בגדים נקיים לכבוד שבת, או שמא גם לכבוד שבת אסור. ברמ"א כותב "מילה שהיא מראש חדש עד תשעה באב, נוהגין שהמהל ובעת ברית ואבי הבן לובשין בגדי שבת, אבל בלאו הכי אסור. אפילו בשבת של חזון אין מחליפין ללבוש בגדי שבת, כי אם הכותונת לבד. ובמשנה ברורה (שם סעי' ו') כותב שכל מה שלבוש מפני הזיעה מותר, וזה הטעם שרמ"א מקל בכותונת שהיא הגופיה הצמודה לגוף. ומאותו טעם מותר גם להחליף את הפוזמקאות. ודע, שהאר"י הקדוש (!) כותב שבשבת אין לשנות כלום מגדי השבת כלל, אלא יש ללבוש את כל בגדי השבת כולם ללא שינוי. והנה, החסידים פוסקים כאר"י הקדוש. ובאמת אין בזה חידוש כלל, שזה פשיטא שיפסקו כמותו. גם הספרדים פוסקים כמרן וכהאר"י ז"ל ולא משנים מבגדיהם כלל בשבת חזון או בשבת תשעה באב, וגם בזה אין חידוש, שהספרדים נוהגים על פי פסקי מרן בכל דבר. החידוש הגדול שיש בדין זה, שאפילו הגאון מוילנא כך סובר, שכן לא הביא כלום מעניין זה לא בפירושו ולא בספר מעשה רב. ובמ"ב (סעי' ו') כותב "ובקהלת קודש וילנא נוהגין על פי הגר"א ללבוש בגדי שבת ויש משנים בגד אחד, וכן כתב רבי יעקב עמדין בשם אביו הגאון, שצריך ללבוש בגדי שבת אפילו בשבת שחל בו תשעה באב".

דעת ערוך השולחן וערך השולחן בעניין זה.

בעל ערוך השולחן (סי' תקנ"א סעי' יא) תמה והתפלא על המנהג שפשט גם בארצות אשכנז, שלובשים בגדי שבת ללא שינוי בשבת חזון או ט"ב. וכך כותב "ודע, שאצלנו יש ב' או ג' דורות שאין נוהגין כמנהג הזה בשבת חזון, אלא לובשין כל בגדי שבת. וגדולי הדור שהיו אז הנהיגו כן, באמרו שזהו כמראים אבלות בשבת בפרהסיא, ולכן אפילו בשבת שחל בו ט"ב ונדחה, אנו לובשין בגדי שבת מטעם זה. ולכן בימינו אלה כמעט נשכח הדבר שאין ללבוש בגדי שבת בשבת חזון. ותמוהה אצלי דבר זה דאטו קדמונינו לא ידעו זה ועכ"ז נהגו בזה אף שאינו כן מדינא, ואיך נבטל מנהגם?" הרי לך שאפי' שפשט כך המנהג לנהוג כמו האר"י והגר"א, עדיין יש תמיהה בעניין זה ולא מתיישב לבעל ערוך השולחן האשכנזי מנהג זה היטב. גם בעל ערך השולחן הספרדי תמה בכך. וטענתו שאם נהגו להחמיר, מדוע מקילים בזה היום. ועל כן אומר בעל ערך השולחן, שאין זה אלא חומרה, וחוזרים לדין המקורי. ובעל ערוך השולחן מיישב את המנהג דוקא במקום שבגדי שבת וחול, תמונה שונה לחלוטין להם, וכמו שנוהגים היום. ולפי זה אם ילבש בגדי חול, זה באמת נראה כמנהג אבלות בפרהסיא. אבל בזמנו של הערוך השולחן שהיתה גזרת מלכות שלא לשנות בגדיהם, וכל ההבדל הוא על סוג ויוקר הבגד, אבל לא בצורתו, ולא ניכר עליו שהוא של חול, ראוי לחזור למנהג הקדמונים, ולא ללבוש את בגדי השבת היקרים (עיי"ש באורך).

עיקר הסברה בבגדים לזכור את החורבן.

אומרים על ה'חתם סופר' (בערבון מוגבל), שלא לבש בגדי שבת בשבת חזון או בשבת ט"ב. באו תלמידיו ואמרו לו שלא כן הנהיג הגר"א, אלא לדעתו צריך ללבוש את כל בגדי השבת. אמר להם שלא יכולים להביא לו ראיה מגדולים ופרושים כמותם, שכן הם, אפילו אם ילבשו בגדי שבת, לא יסיחו דעתם מהחורבן, ודעתם על החורבן תדיר, אבל בזמנו (כך כבר אז אמר על עצמו) לא יכולים לעמוד בזה, וכולי האי ואולי יזכה לזכור את המקדש. רואים מדברים אלו, על כל פנים, שישוד הסברה במניעת לבישת בגדים מכובסים ונקיים כל תשעת הימים, הוא מפני שצריכים לזכור את החורבן. וכמו שכשלוש בגדים כמה ימים מתמלאים בריח הזיעה, ובדאי שמרגיש בזה את החורבן במוחש.

סדינים ומגבות דינם כמו בגדים.

בפשטות מה שיוצא לנו מסברה זו שבגדים צריך להכין, וללא הכנה אסור ללבושם נקיים, שאפילו בסדין צריך לנהוג כמו בבגדים. ואם אין לו אלא סדין נקי, יפרוס אותו כמה שעות כדי שלא יהיה נקי ומצוחצח אלא משומש ומקומט. גם על מגבת שאלו אותי אם צריך להשתמש בה קודם לתשעת הימים. בשו"ע נפסקה הלכה בהלכות אבלות דין שונה ממה שפסק באבלות

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

דברים - תשנ"ז - מאת מאת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי זְצוּק"ל

רחיצה בערב שבת.

הרמ"א כותב "ואפילו בערב שבת של חזון אסור לרחוץ כי אם ראשו ופניו ידיו ורגליו בצוץ". כלומר שגם הרמ"א פוסק שמותר לצורך מצוה אבל רק בצוץ ולא בחמין לשם תענוג. ומי שרגיל לחפוף את ראשו בחמין כל ערב שבת, מותר גם בערב שבת זו. ומזה אנחנו לומדים שגם מי שרגיל בימים אלו החמים לרחוץ כל יום כל גופו מהלכלוך והזיעה, גם בערב שבת זו יוכל לרחוץ כל גופו, שאין בזה תענוג אלא הסרת לכלוך וזיעה לכבוד שבת.

דעת הרדב"ז לאסור רחיצה בע"ש.

הרדב"ז כותב באריכות תמיהה גדולה על אלו הנוהגים להקל להתקלח בערב שבת חזון, ולא ידע מנין לקחו המנהג הזה. (למרות שדבר זה יסודותו בהר"י קודש בראשונים, שכן דעת המרדכי והגהות אשר"י ואגודה והר"ק). ולא עוד אלא שבב"י מביא בשם אבי העזרי בס"י תקנ"א ותקנ"ב שאין להחמיר אפי' בשבת חזון שלא לרחוץ כיון שיש לה דינים משלה. על כל פנים דעת הרדב"ז לחלוק עליהם (ודעתו דעת יחיד בעניין זה ולא סומכים עליו להחמיר).

דין טלית (או ציצית) מכובסת.

בדין טלית, כותב המגן אברהם "אין מחליפים אפי' הטלית". כלומר שלדעתו אין ללבוש בשבת זו טלית של שבת אלא טלית של חול, וסברתו משום שלא יאמר אדם שהוא לובש בגדים של חול ולא של שבת, אבל טלית יוכל ללבוש טלית של שבת, אלא גם טלית כמו הבגדים צריכה להיות של חול. ב"ר פאליס' (ח"ד חאו"ח סי' כט ד"ה ועל שאלה הד') נשאל אם למשל מסר את הטלית למכבסה לפני ר"ח ולא הספיק בעל המכבסה להחזירה לו מכובסת אלא לאחר ר"ח, וכן אם נקדעו לו ציציותיו ורוצה ללבוש טלית אחרת נקיה ומכובסת, האם מותר ללבושה מכובסת או"ד דינה כדין בגדים המכובסים שאסור ללבוש בשבוע זו? על זה אומר וז"ל "י"ל כל כהא בין אם הוא טלית גדול בין אם הוא טלית קטן שרי ללבוש המכובס מפני שהוא צורך מצוה". כלומר שלדעתו כיון שהיא לצורך מצוה מותר, וכמו בדין ציור וכיור שמותר לצורך מצוה, וכן התירו הרחיצה לצורך מצוה, אם כן ה"ה בזה שמותר לצורך מצוה.

טלית חשובה כחליפה.

הכלל בזה הוא 'בכל דרכיך דעהו'. היה רב גדול שבכל פעם שהיה צריך לקנות חליפה חדשה, מן הסתם כי שלו כבר התיישנה וצריך לחדש, סימן היה לו שגם צריך להחליף את טליתו. ובאמת יש אנשים אשר מזלזלים בטליתם ולא מחליפים אותה עד שתתבלה כליל, ולא נשאר לה לא יופי ולא נוי, ואפי' צבעה חלף הלך לו. לכך הנהיג על עצמו אותו ת"ח, שהחליף את טליתו יחד עם חליפתו. ופעם שאלו את ה'בן איש חי' על אדם שהיה עני גדול לו והיתה לו חליפה אחת מעל עשר שנים. (וכמו שכתוב במדרש איכה איך הגויים צחקו על היהודים בברכם איש את חברו שהלואי ויארץ ימים כמו חליפת השבת של היהודים, כל כך היתה עניות בתקופת החורבן שהיו חליפותיהם למשל ולשניהם). לבסוף הצליח לאסוף כסף לקנות חליפה חדשה לשבת.

ושאלו את ה'בן איש חי' האם יכול להעביר את חליפת השבת שלו הישנה ליום חול או שאולי אסור?

וכתב לאותו שואל על זה שמותר. ונפקא מינה מדין זה שאסור להוריד בגד מיקדושתו שהוא לכבוד שבת, וללבוש אותו ביום חול, אפי' יש לו בגד אחר תחתיו לשבת. גם מפת שולחן יעשו מיוחדת לכבוד שבת, וכן פרוכת תהיה מיוחדת לשבת. ובאמת מאז ומתמיד היו נוהגים לפרוס מפות על השולחן בכל שבת ושבת. וכן פרוכת, תמיד היו עושים אותה מיוחדת לכבוד שבת. (פעם, היה תייר שבא לארץ ישראל, וכתב על מה שראה, שבארץ ישראל פרסו פרוכת שחורה בשבת חזון. וכששמעו זאת בני ארץ ישראל, אמרו שלא נהגו כן כלל במקומותם, אלא כנראה שענינו השחור מרוב בכיה על חורבן בית המקדש. [כלומר, שבדאי שקדושת השבת חשובה היתה מאוד לחכמי ארץ ישראל אפי' בשבת 'חזון']).

באותם עצים, ובדאי שלא לצפות בהם את קירות ביתם, כיון שטענו שיש באותם עצים קדושה. כיון ששמע כך רבינו הקדוש, אמר שמנהג אבותם בידם ואסור להם לשנות ממנהגם. ולכאורה מה יש במנהג זה, הלא בסך הכל יעקב אבינו נטע אותם לצורכו ואחר כך לקחם, ואין בזה ממש במה שאמרו שיש בהם קדושה? אלא מכאן רואים, שכיון שקבלו את זה במנהג, חייבים להמשיך ולנהוג באותו המנהג, ולא יוכל לעשות בזה התרת נדרים.

שלא להקל ראש בנדרים.

אני רגיל לספר על מעשה שהיה אצל הגאון מוילנא. פעם נתעורר לגאון ספק האם יש עליו נדר או לא, והספק היה אם הוציא אותו בפיו או לא. קרא לתלמידיו כדי שיתירו לו את נדרו, וביניהם רבי חיים מוולוז'ין. אמרו לו תלמידיו שלמחרת יבואו ויתירו לו את נדרו. למחרת באו בפניו, ישבו והתירו לו את נדרו. אמר להם, בני, מפני מה חיכתם עד היום, ולמה לא התרתם לי את הנדר כבר אתמול? אמר לו תלמידו הגאון רבי חיים מוולוז'ין, רבינו, לא רצינו להתעסק בענייני נדרים אלא עד שנשנן את כל הלכות נדרים, החל מכל המסכת כולה, וכל הרמב"ם, וכלה בכל ההלכות בשולחן ערוך על הלכות נדרים, כדי להיות בקיאים בזה, ולדעת אם יש פתח או חרטה, וכל הדינים הקשורים לזה. מכאן רואים איך התייחסו הקדמונים לענייני נדרים, ונלמד מהם שלא להקל ראש בנדרים. עליו ללמוד מזה שלא לעשות כמו שרגילים היום, שמביאים שלושה אנשים ואומרים 'מותרים לכם מותרים לכם מותרים לכם' ובהם חושבים שגמרו את כל העניין, ואינם יודעים שלא מועיל לומר 'מותר לך מותר לך' אלא אם מכירים את כל נדרו, ולזה צריך שהוא יפרט את כולו בפניהם, ושיחפשו פתח או חרטה. לכן אדרבה, יקח כל אדם את העניין ברצינות הראויה, וילך לרב פוסק ובקי בעניינים אלו, והוא יאמר לו מה עליו לעשות.

רחיצה וטבילה.

כתוב בפוסקים שאין לאסור רחיצה אלא אם כן יש בה תענוג. ללכת לים בימים אלו זה בודאי נקרא רחיצה שיש בה תענוג ואסור. אבל אם רחיצתו יש בה צורך כגון שהרופא אומר לו שחייב להתרחץ לצורך רפואתו, בודאי שיש בזה תענוג. וכך כותב מרן בעל ה'בן איש חי' (שם) "וכל רחיצה שהיא לרפואה, מותרת בימים אלו אפלו בחמין. ולכן מעוברת שנכנסה בחדש התשיעי, שדרכה לרחוץ בחמין כדי להקל מעליה צער לידה מותרת לרחוץ. וכן מי שצוה הרופא לרחוץ בחמין רוחץ. גם ללכת למקוה מותר מן הדין. (ענין 'בן איש חי' דברים הלכה טז). ובעניין מקוה שמוכיר כאן בקצרה, ב"ר פאליס' (ח"ד חאו"ח סי' כט) כותב תשובה מאוד ארוכה אם מותר ללכת למקוה, וכותב שם (באמצע ד"ה ועל וז"ל). "דהא מצוי בכמה בתים בארות חיים שדרך בעלי בתים להכנס בהם בקיץ לטבול שם כדי להקר מרוב החום ונמנעים בזה מר"ח ואילך וזה מנהג ברור וקדמון פה עירנו". כלומר שללכת לרחוץ כדי להקר אסור ודעתו לאסור כמו הרמ"א כבר מר"ח. וכותב אח"ך שכל טבילה שהיא לשם מצוה מותרת שלצורך מצוה לא גזרו.

וכותב שם (ד"ה מיהו) וז"ל "מיהו הגם כי המנהג פה עירנו יע"א להחמיר גם בצוץ, עכ"ז מי שדרכו לטבול בכל ע"ש אפי' בחורף, טובל הוא בשבת, (כלומר בשבוע זה) וכו' באחרונים וז"ל". וכותב בהמשך דבריו "אך הטובל צריך להזהר לטבול בבוקר קודם תפלת שחרית שאין הטבילה כ"כ תענוג כמו בירידת היום שגובר החום, וזה ניכר מתוך מעשיו שאינו טובל בשביל תענוג, יען כי אין דרך לטבול בבוקר בבוקר בשביל תענוג, שהרוח עודנו קר". ומתיר בהמשך גם על מי שרגיל לטבול לצורך מצוה ואפי' למי שרגיל כל השנה לטבול אחרי שהולך לבית הקברות. דרך המקואות שהיו בבגדאד, לא היו כמו המקואות שלנו היום שמורכבים מהשקה של מים שאובים עם מי גשמים, וזמן בנייתם ארוכה מאוד (שנה לפחות), אלא היו חופרים באדמה וכבר היה להם מקוה ממים חיים מתוך האדמה שבגדאד היתה משופעת מנהרות מים חיים. על זה אומר שאם הולך למקוה בעוד לילה עוד לפני התחלת התפלה של שחרית, אין בזה איסור, שכן בבוקר מוקדם עדיין אין שמש, ואין לו סיבה של תענוג לטבול, ומוכח ממעשיו שאינו מתכוין להקר ולהתענוג. אבל אם טובל ביום בצהריים כשהשמש יוקדת על הארץ אסור, שבדאי שיש לו מאותה טבילה תענוג ואסור.

קול צופיך

מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הֶרֶב מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

דברים - תשנ"ז - מאת מאת מִן הָרֹאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרֶה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

אחר מפני שבזמן בית שני היה יו"ט ת"ב והיה מרבין בסעודה, אף עכשו לא
זו ממנה להיות לזכרון שיהפך ב"ב לששון ולשמחה". ודע שנחלקו
בפוסקים על טעם זה שכותב המ"א.

זעת התשב"ץ (נגד המ"א).

בתשב"ץ (חי"ב סי' רע"א) מחדש חידוש עצום. הוא אומר שלגבי כל מה
שקשור לצומות, אין כח ביד חכמים לגזור צום, ולא קשור אם זה בגלל
בית ראשון או בגלל בית שני. אפי' על מה שקרה לנו בשבוע שעבר שהיה
פיגוע בשוק מחנה יהודה, היו צריכים לגזור צום, שנתקיים בנו 'צרו צעדינו
מלכת ברחובותינו', וגם שהרי כך נפסקה ההלכה ברמב"ם והוא על פי
משניות מפורשות בתענית, שעל כל הצרות גוזרים צום וגם היו צריכים
בערב ר"ח לגזור צום. אילו היה כח, היו גוזרים צום. ובאמת, ביום רביעי
פרסמנו שנתאסף בשוק מחנה יהודה לסליחות ולתפלות ולהקפות, וגם
בקשנו שבכל אתר ואתר יתאספו שעה לפני התפלה לקרוא ספר רביעי
בתהלים, ולקרו' יד' עבדיך נשפך כמים', כי צריכים להזדעזע מדברים
אלו. ואסור לומר שהאשמה בזה או בזה, והעושה כן הוא הולך בדרכו של
בלעם בן בעור, אלא צריך להטיל כל אחד את האשמה על עצמו ולעשות
חשבון נפש ולומר שבחטאיו נעשו דברים אלו. ומי שבא להצדיק את
מעשיהם, שבגלל כך וכך עשו את מה שעשו ובצדק וכמו שלצערנו שמענו
דברים כאלו, אני לא בא להתנבאות אלא לומר עובדות שכן כתוב שהם
יעשו כן לא עלינו לבסוף נופל ח"ו בידיו, וזה גרוע מאוד. אני אומר לכם את
כונתם האמיתית, שכל רצונם הוא לשפוך דם יהודי ואין בזה שום הצדקה.
וצריך כל העולם כולו, בכל אומות העולם כולו להזדעזע ממה שנעשה כאן.
אך על כל פנים צום לא יכולים לגזור, אלא יעשו תפלות וסליחות, או
שיגזרו תענית שעות למשל שלא לאכול שעותיים ותו לא. ושמת, תשאל, מה
עושים בצום עשרה בטבת או צום ט' באב שקבעו בהם חכמים צומות? על
זה אומר, שבזמן בית ראשון כשהיו עוד נביאים, גזרו צום לכל הדורות עד
ביאת המשיח. ואם בינתיים ייבנה בית המקדש, בתקופה הזאת, פטורים
מלצום, אבל אחרי החורבן של בית שני, נשארה הגזרה של מה שהנביאים
גזרו, וחיבים לצום. ושמת, תשאל, שמכאן מוכח שהצום הוא מדברי קבלה,
ואם כן נחמיר בהם כדברי תורה? על זה אומר התשב"ץ בשם הרמב"ם,
שבזמן בית שני היו צמים בתשעה באב, (ומביא הוכחה מוג''). וכתב על זה
שזה בודאי טעות סופר, ולא יתכן שכן הרמב"ם אומר. ואמנם היום מצאו
כתב יד של הרמב"ם שבאמת כך כותב. ולכאורה איך אומר כך הרמב"ם,
ואיך שייך לומר שצמו על החורבן, וישבו על הקרקע, וגם עשו קינות ואיכה,
שכל זה שייך דוקא לאחר החורבן? אלא יש לומר, שכיון שבזמן בית שני
חסרו חמשה דברים ממה שהיה בבית ראשון, כגון ארון, אורים ותומים
ועוד, על כל גס על זה נתאבלו. ואם כך, מדברי הרמב"ם האלו יוצא
שהחידוש של המגן אברהם ירד, שאדרבה עוד צמו ולא עשו אותו יום טוב.
ואם כן, נשאר לנו הטעם שמביא אותו הרמ"א, שזה מפני שרצו שלא יזיק
אותו הצום.

ביאור דברי הרמ"א שלא אוכל סמוך למפסקת.

באחרונים מבואר, (בדברי הגאון וגם ביבן איש חי), שהמקור וההסבר
לדברי הרמ"א מהגמ' בתענית. שם המשנה אומרת (תענית כ"ו ע"ב) "ערב
תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין, לא יאכל בשר ולא ישתה יין. רבן
שמעון בן גמליאל אומר ישנה (ולא פרשה המשנה מה כונתו לומר 'ישנה').
ומסבירה הגמ' (שם ל' ע"א) אמר רב יהודה לא שנו אלא משש שעות
ולמעלה, אבל משש שעות ולמטה מותר. כלומר שרב יהודה מסביר שכל מה
שהמשנה אומרת שלא לאכול שני תבשילים זה דוקא אחרי שש שעות, אבל
לפני שש שעות מותר לאכול שני תבשילים. ועוד אומר שם רב יהודה עוד
דין "ואמר רב יהודה, לא שנו אלא בסעודה המפסיק בה, אבל בסעודה
שאינו מפסיק בה מותר. ותרוייהו לקולא. וצריכא, דאי אשמועינן בסעודה
המפסיק בה הוה אמינא אפי' משש שעות ולמטה קמ"ל משש שעות
ולמטה". פירושה של דברים, שאם אדם למשל אוכל בשעה אחת עשרה
בבוקר, ואומר שלא יאכל עוד, הייתי חושב לומר שאסור לאכול שני
תבשילים, שכן בסעודה זו אוכל סעודה מפסקת, ואסור לאכול בסעודה
מפסקת שני תבשילים - לזה אומר שלא שנו אלא משש שעות ולמעלה, ואם
אוכל סעודה מפסקת לפני צהרים מותר בשני תבשילים. הרי לך קולא

דין עוברות מניקות וחולה.
הגמ' אומרת (פסחים פ' מקום שנהגו נד ע"ב), "דרש רבא, עוברות ומניקות
מתענות ומשלימות בו כדרך שמתענות ומשלימות ביום הכיפורים". כלומר,
שכן עיקר הדין, שנשים - גם אם הן מעוברות ומניקות חייבות לצום. ולא
לצום בלבד אמרו שחייבות, אלא גם להשלים חייבות בטי' באב. ורק
בשלושת הצומות האחרים פטורות. והטור מביא גמ' זו להלכה (סי' תקנד
ובב"י מביר את הרב המגיד בפ"ה מהל' תענית, שבשאר צומות פטורות),
וכך פסק גם בשו"ע (סי' תקנד סעי' ה'). "עוברות ומניקות מתענות בטי' באב
כדרך שמתענות ומשלימות ביום כיפורים, אבל בג' צומות אחרים פטורים
מלהתענות, ואעפ"כ ראוי שלא תאכלנה להתענות במאכל ובמשתה אלא כדי
קיום הולד". וכתב מרן אה"כ הלכה נוספת, (שם סעי' ו') "חיה כל ל' יום
וכן חולה שהוא צריך לאכול א"צ אומד אלא מאכילין אותו מיד,
במקום חולי לא גזרו רבנן". כלומר, שלדעת מרן, יולדת שלשים יום
מהלידה, וכן חולה שצריך לאכול, גם בלי אומד יאכל, שבה לא גזרו רבנן,
ולא יחכה כלל. וכתב על זה הרמ"א, "הגה ומיהו נוהגין להתענות כל זמן
שאין להם צער גדול שהיה לחוש לסכנה, והמיקל לא הפסיד". כלומר,
שלדעת הרמ"א אם אדם חולה ומרגיש חולשה, או אשה מעוברת, לא יאכל
מיד אלא יחכו קצת כל עוד אין בזה סכנה, ויצטערו ויסבלו מעט, ואז אם
יסתכנו יוכלו לאכול. ומה שכתוב שמעוברות ומניקות מתענות ומשלימות,
זה במעוברת או מניקה הבריאה. ומשמע מכאן, שכל אדם שמרגיש חולשה
לא צריך לאכול מיד אלא צריך לחכות קצת. המקור לדין זה הוא מדברי
הרמב"ן בספרו תורת האדם, ומביאו הטור, שלדעתו כיון שצום של ט' באב
הוא מדרבנן, אין צורך להחמיר כל כך. אבל הרמ"א לומד שאדרבה, דברי
סופרים ודברי קבלה צריכים חיזוק כדברי תורה, ועל כן צריך להחמיר
בהם. אם נאמר שצום של ט' באב הוא מדברי קבלה וצריך חיזוק כדברי
תורה, צריך להחמיר כמו ביום הכיפורים. אבל אם נאמר שזה רק מדרבנן,
לא גזרו במקום חולי, וזה לא כל כך חמור, ומעוברות ומניקות או חולה לא
צריכים להחמיר. הסבא של הסבא של מור דודי היקר הרב יהודה צדקה,
הרב הגאון רבי צדקה חוסיין הראשון, כתב הלכה שאסור למעוברות
ומניקות לצום בתשעה באב, שהצום היה שובר אותם והיה בזה סכנה. וזו
תקנה שתקן במקומו כיון שהחום היה גדול מאוד ובשבילם היה בזה סכנה
וצער גדול מאוד. והוא טען לתמהים על מה שאמר, שמה שכתוב בשו"ע
שחייבות לצום, לא מדובר בחלשות אלא בבריאות. וכך צריך לומר
לשיטתו, שכיון שהוא רק מדרבנן, לא מחמירים כולי האי, ואדרבה גזר על
המעוברות ועל החולים שלא יחמירו ולא יצומו.

הכנת כוסיות לשיעורים.

יוצאת לנו נפקא מינה נוספת למעשה בין שני הצדדים שהזכרנו, והוא אם
צריך הרב להכין כוסיות לשיעורים לפני הצום כמו שמכנים לפני יום
הכיפורים. אם נאמר שהצום הזה הוא מדרבנן, לא צריך לחולה להכין
שיעורים לפני הצום כמו לצפני יום כיפור, אלא אם הוא חולה או שהוא
מצטער, יכול לאכול מיד. אך על כל פנים לא יעשה אדם את עצמו חולה
מיד, אלא אם הוא באמת חולה ויש לו חולשה שלא עומד בה, אז יוכל
להקל.

ענייני סעודה מפסקת.

סעודה שנהגו לפני סעודה מפסקת.

הרמ"א כותב (סי' תקנב סעי' ט') "הגה ומונהג בכל גלילות אשכנז לאכול
סעודה קבועה קודם מנחה ואח"כ מתפללין מנחה ואוכלין סעודה מפסקת.
ונוהגין להרבות קצת בסעודה ראשונה כדי שלא יזיק להם להתענות הואיל
ופוסקים מביעוד יום כמו ביו"כ...". (ועיין במ"ב סעי' ק"ב שכותב
שהאחרונים אין דעתם נוחה עם מהגזר זה שכיון שכבר אכל כמה תבשילים
ושבע, אין בסעודה מפסקת אלא סעודת עראי בלבד, ולכן אומרים שלא
יאכל קודם מנחה אלא תבשיל אחד בלבד. והמהרי"ל יישוב המנהג כיון
שאין כונתם אלא לש"ש, ועכ"פ החכם עיניו בראשו ולא ישיבוע עצמו יותר
מדאי). ונחלקו הפוסקים מה הטעם שכן נהגו, הרמ"א כותב שהטעם הוא
מפני שרצו להרגיש טוב ולא יזיק להם הצום מריבוי שעות שלא אוכלים
בהם. אבל המגן אברהם כותב טעם אחר למנהג זה, וז"ל "ולי נראה טעם

קול צופיך

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

דברים - תשנ"ז - מאת מאת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

לשמעו למקילים בזה, ועמד על כך בתוקף. ולדעת החיד"א מותר שראה כמה רבנים ששותים קפה, וכי כולם טועים? אבל אם שותה עם סוכר וזרע גד, אסור. ומה ההבדל, שזה מבושל וזה מבושל? ועוד מוסיף ה'בן איש חי', ששתי מנות אסור, ותפוחים המבושלים בסוכר, אסור. ודעתו כמין שכותב שכל מה שהרגילות לאכול אותו חי, לא יאכל אותו מבושל בסעודה המפסקת. וכן דבש שקוראים בערבי סיל'ין שהוא דבש תמרים, אסור, שנחשב למבושל, שתהליך עשייתו על ידי שמרתיחים הרבה תמרים עד שיוצא הדבש. ולכאורה דבש דבורים מותר מדין שתי מנות, שלא מבושל. והיום אם הוא טבעי ולא מבושל מותר, אבל אם מבשלים אותו עם הסוכר ומערבים אותו עם הדבש אסור. ומוסיף הרב, שאפי' בישראל הסוכר ותקנו וסינו ועשו משקה אסור. אם כן לפי זה יוצא לנו נפקא מינה לגבי קוקה קולה, שהוא מבושל, ואסור לשתותו. ולא מדין למעט הנאותיו, אלא מדין שני תבשילים. וגם חלב אסור. וגבינה, אומר שאם מבשל אותה אסור לאכול אותה עם התבשיל. אנחנו זוכרים שגבינה קשה של פעם היתה כל כך קשה שאי אפשר היה לחתוך אותה כלל עד שבישלו אותה והרתחנו אותה עד שהיתה מתרככת. על כל פנים, גבינות לבנות קשות שכתוב עלינו שמבושלות, אסור לאכול עם התבשיל, או שאוכל שני סוגי גבינות. אדם יכול לאכול גם לחם ברמן או אנגלי או פיתה שבמחנה יהודה, ויכול לאכול פיתה ולחם. שעל לחם שזה מיני מאפה לא גזרו, אלא מה שגזרו הוא רק על בישול.

ה'מגן אברהם' אומר, ומביאו המשנה ברורה וה'כף החיים', וכותבו שלגיבות עם גבינה אסור לאכול. שאם זה שני תבשילים, אסור לאכול אותם ביחד, ואם תאמר שזה לא שני תבשילים, שהרי הלחם אפוי, ולא אוסרים באפוי. ופוסק המגן אברהם לאסור. והרב מאמר מרדכי מקשה על המגן אברהם על זה שאין זה שני תבשילים, וחולק עליו ומתיר. ולפי דבריו יוצא שאם אוכל לחם עם גבינה או עוגה וגבינה מותר שזה מזונות ולא בישול.

הכלל מתי נקרא בתערובת שני תבשילים.

הכלל הוא שתלוי בכל אדם מה שרגיל, אם זה אב ובנו, או אם ובתה, או אפי' שני שכנים אם אוכלים יחד, ולזה יש רגילות במה שאוכל את שני התבשילים ביחד ולזה לא, שאז לזה מותר ולזה אסור. לדוגמה, יש אשר אוכל בסלט, ביצים עם עגבניות, ויש שאוכל ביצים בנפרד וירקות בנפרד - הדין הוא, שזה שרגיל לאכול אותם ביחד מותר לאכול בסעודה המפסקת לפי שאין זה לדידו שני תבשילים, אבל לזה שרגיל לאכול אותם בנפרד, אסור לו לאכול אדם יחד בסעודה המפסקת, שכן בשבילו זה נקרא שני תבשילים. וכן בלחם עם גבינה, יש אשר הרגילות שלו לאכול לחם עם גבינה ביחד, ויש אשר לא אוכל אותם יחד, וכן על זה הדרך. לכן ידע כל אדם לפסוק לעצמו על פי מה שרגיל, ועל פי הכלל הזה שאמרנו כאן היום.

אם אוכל תבשיל לתענוג אסור.

כמו כן, יש מקרה שלאדם יכול להיות אסור אפי' אכילת התבשיל המיוחד שעושים לתשעה באב לאות אבלות. למשל, יש מקומות שרגילים לאכול עדשים בערב תשעה באב. גם בבגדאד אכלו בסעודה מפסקת אורז עם עדשים, ויש בזה סימן אבלות. היה אדם אחד שהיה כבר מודרני, ואוכל רק בשר צלוי ומאכלים אחרים משובחים, ועזב את המאכלים הישנים המסורתיים בבית אמו. אבל, בערב תשעה באב, לא ויתר על האורז עם העדשים שאמא שלו היתה עושה, ובשבילו היה זה תענוג, והיה בא במיוחד לאכול את ה'מעדן' הזה שנקרא אורז עם עדשים. אמרתי לו שאסור לו לאכול את האורז עם העדשים האלה, שכן לגביו זה מעדן ואסור, שתשעה באב לא נתן להתענג. אבל לאמו מותר שלגבה זה אבלות.

מסופר על רבי יהודה ברבי אלעאי שהיה אוכל לחם ומלח, ולא היה מחפש לאכול מעדנים ותענוגות. וגם על רבי יהודה ברבי אלעאי שהיה אוכל רק לחם ומלח הקשו. שכן בגמ' כתוב מי שיכול לעשות כמו רבי יהודה ברבי אלעאי שאוכל פת ומטבלו במלח ושותה קיתון של מים, ויושב בין תנור לכיריים, ודומה עליו כאילו מתו מוטל לפניו. וכתב על זה גאון עוזנו ותפארתנו בעל ה'בן איש חי', פירוש יפה. שיש מחלוקת בפוסקים, אם

אחת. ועוד צריכותא בדברי רב יהודה אומרת הגמ', "ואי אשמועינן משש שעות ולמעלה, הוה אמינא אפי' בסעודה שאינו מפסיק בה, קא משמע לך". פירוש, שאם אוכל אדם אחרי הצהרים, לא יאמר שכיון שעברו שש שעות כבר הוא בתחום השעות שאסור לאכול בהם שני תבשילים אפי' אם אינו מפסיק בה, ובאמת כך היינו חושבים לומר, שכן כך אומר רב יהודה שמשש שעות ולמעלה אסור, קמ"ל מהמימרא שלו השניה שצריך דוקא להפסיק באותה סעודה. כלומר, שלדבריו יוצאים שני חידושים. ולפי דברי גמ' זו מיושבים היטב דברי הרמ"א, שמה שאומר הרמ"א הוא לא כשאוכל בסמיכות את סעודת התבשילים ומיד אח"כ את הסעודה המפסקת, שבאמת באופן זה הגמ' אומרת שלא מועיל, אלא כוננו שמתפללים מנחה גדולה, ואחרי מנחה נהגו לאכול סעודה שיש בה כמה תבשילים, וגומרים את סעודתם לכל היותר בשעה אחת וחצי אחרי צהריים, ועד הסעודה המפסקת בשבע ערב, עובר הרבה זמן ומהני בכהאי גוונא.

הגמ' (שם) מביאה ברייתא, לבאר את דברי רשב"ג שאומר 'ישנה'. "אמר רבי יהודה כיצד משנה, אם היה רגיל לאכול שני תבשילים, יאכל מין אחד. ואם היה רגיל לסעוד בעשרה בני אדם, סועד בחמשה. היה רגיל לשתות עשרה כוסות, שותה חמשה כוסות". (כלומר שהשינוי הוא בסוגי או בריבוי התבשילים. אם למשל אדם רגיל לאכול שלוש מנות, יאכל שתי מנות). וצריך להבין, מה כונן רבי יהודה לגבי השתיית האלו שיהיה רגיל לשתות בעשרה כוסות, ישתה בחמשה; מה כאן העניין של אלו השתיית? לזה אומר הרמ"א שנהגו למעט בשתייה. וכתב המגן אברהם והשל"ה הקדוש לא שותים בסעודה המפסקת שכן, ואם כן צריך להבין מה המדובר כאן בשתייה זו שצריך למעט בה, שודאי שלא מדובר בשתייה של עראק וכד'. אלא מדובר שאר שתיית, כגון מיץ תפוחי זהב או קולה או מים ממתקים עם סירופ, האם מותר לו לשתות הרבה כוסות כדרכו בכל השנה או שצריך למעט? ואין לומר שרמ"א פסק שצריך למעט לפי שפסק כדברי הרשב"ג שהרי אין הלכה כמותו! לזה אומר הגאון מוילנא, שכיון שהגמ' מביאה את דברי הרשב"ג והתוס' כתבו ש"צריך למעט מכבודו", אם כן משמע שעל זה לא חולקים, אלא חולקים על מה שאומר שממעט מכוסות היין, שלדעתם אסור לגמרי; אבל על הדין שצריך למעט מכבודו ולמעט ממה שרגיל כל השנה, אפי' אם זה רק מיץ, מותר לו חכמים שצריך למעט. וגמ' זו היא המקור לדברי הרמ"א. (אני מתעלם מקוקה קולה או מיץ ועוד נחזור על זה). ואם כן צריך למעט מכל מה שרגיל, ואפי' אם רגיל רק בכוס אחת. ולכאורה מדברים אלו יוצא שלא ישתה אלא חצי כוס. ואם אתה צמא, אז תשתה מים!! אלא הביאור הוא כך:

אמרתי לאחראי יזכר לטוב רבי שמואל שיתקשר למפעל שמיצרים גבינה צהובה, ונודע לנו היום שהגבינה היא מבושלת. ולכאורה, אם זה מבושל יש לזה דין של תבשיל. ולא בבישול עראי בלבד בישלו את הגבינות אלא בבישול מלא וגמור, עד שאמרו שמותר לערות עליה מים ורתחים בשבת שאין בישול אחר בישול ביבש; ואם כן גם לגבי דין של סעודה המפסקת נחשב את הגבינה הצהובה למבושלת. ולפי זה גם צריך לשאול, שאם הגבינה נחשבת למבושלת, אם כן גם אסור לשתות חלב בסעודה מפסקת, שגם הוא מבושל שעובר תהליך של פיסטור? לגבי עניין זה כולו כבר מצאנו מחלוקת בפוסקים בין הרב 'זרע אמת' לבין מרן חיד"א ע"ה. לדעת הרב 'זרע אמת' אסור לשתות קפה ואסור לשתות תה אחר סעודה המפסקת. (היה יהודי צדיק שקראו לו רבי יעקב ששון, שלא ידעו אנשים את צדקותו שהיה נראה יהודי פשוט. ואנחנו הזכרנו אותו במשפחה, והכרנו בו שהיה בעל חסד גדול מאוד. אני תמיד מזכיר אותו לטובה במה שהיה נוהג בשבוע שחל בו תשעה באב. הוא היה חייט וחנותו היתה בשוק מחנה יהודה, ובשבוע שחל בו תשעה באב, היה פותח את חנותו ויושב בפתחה בלי לעבוד כלל, כדי להודיע קבל עם ועדה לכל מי שעבר וראה אותו, שאסור לעבוד בשבוע שחל בו תשעה באב. אמרו לו שלפי דרכו למה בכלל פותח את חנותו היה לו שלא לפתוח את חנותו כלל, אמר להם שלפעמים מזמינים אותו לברית מילה ואם יבואו ויראו את חנות סגורה, עלולים שלא להזמינו בחושבם שלא נמצא בעיר וכד' ולא יבואו לחפש אחריו. וגם, טען, שמה שפותח את חנותו הוא משום שרצה שידעו שאסור לעבוד בשבוע שחל בו תשעה באב. והוא גם כן לא רצה לשתות קפה ב עודה מפסקת, ולא רצה

קול צופיך

מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמְּקוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

דברים - תשנ"ז - מאת מאת מִן הָרָאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

לבעיה של שני תבשילים בסעודה שמפסיק בה, אלא ישתה או יאכל רק לאחר שגמר את סעודתו ואז מותר.

כמה מינים מבושלים, רק מה שרגיל מותר וזה לא.

הרמב"ם כותב שמימי לא אכל תבשיל בערב תשעה באב ואפי' תבשיל של עדשים. אבל הרי לא יכולים להיות כמו רבי יהודה ברבי עלאי, וגם כמו הרמב"ם אי אפשר להיות, שלא יכולים לעמוד בכזאת פרישות. לכן באמת מותר לאכול, רק כמו הדרך הנכונה ועל פי ההלכה. למשל, אדם שרגיל לאכול כל השנה מרק ירקות, ושם בפנים תפוחי"א וגזר ועוד מיני ירקות ממינים שונים, מותר גם בערב תשעה באב לאכול מזה בסעודה המפסקת, שאין זה נקרא שני תבשילים. אבל יש לדעת, שאם מוסיף בו דבר נוסף שאין לו בזה רגילות, כגון נענע וכדומה, אסור – שכיון שאין לו בזה רגילות, זה נקרא שני תבשילים. כמו כן אם כל השנה לא אוהב במרק שלו תפוחי אדמה, או שלא אוהב גזר וכד', לא יאמר בערב תשעה באב שמותר לו לשים גם תפוחי"א וגזר, בטענה שזה הכל בסיר אחד וממילא יש בו כבר כמה מינים שונים, אלא כיון שלא רגיל בזה כל השנה, גם בערב תשעה באב אסור. כלומר שכל השנה קובעת לתשעה באב, אם זה נקרא שני תבשילים או לא.

במה שמותר לאכול, אסור לנצל לתענוג.

אדם צריך לאכול, ואם יודע שאם אוכל לחם עם מלח כמו רבי יהודה ברבי עלאי, לא ירגיש טוב ויחלש בצום, מותר לו לאכול, אלא שצריך לדעת מה הגבולות שהתירו, שכל מה שהתירו הוא במש שרגיל, ולא יכול לנצל את ההיתר לריבוי מאכלים מעבר למה שרגיל, וגם לא במעדרים מיוחדים, אלא במה שמותר וזה לא. גם סלט, כותב החיד"א שבקושי התיר. אנוחנו נוהגים לאכול סלט, רק שלא יהיה מעדרים. גם מלפפון כבוש אסור לאכול, אלא אם אוכל לחם עם מלפפון כבוש מותר, אבל לחם עם מרק ועם מלפפון כבוש אז אומר הכנה"ג שאסור. ואם אדם יודע שאם לא יאכל מלפפון כבוש, יתייבש גרונו, לא אסור עליו, שכל מה שאסור הוא רק במידה ומתענג בזה.

"עצל אל פיו לא ישיבנה".

הכלל הוא שלא יאכל אדם דבר שיש בו תענוג. צריך שלא להיות כפוף למאכל. וכמו שדורש מִן הָרָאשׁוֹן בלע ה'בן איש חי' על הפסוק "עצל אל פיו לא ישיבנה". כלומר שלא ישיב האוכל לפיו. וכי יש עצל שלא אוכל? וכי אפשר שלא להגיש את האוכל לפיו? אלא, מסביר הרב, שלא יתכופף מעל הצלחת והמאכל בשעת האכילה, אלא יגיש את המאכל למעלה כלפי פיו, ולא יתעצל בכך שכך צריכה להיות הדרך שלא להתכופף לאוכל.

המשיח מתעבב כי המצוות מחשבותינו ומצוותינו לשם עצמנו.

הפסוק האחרון במגילת איכה הוא "השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם", ואומרים אותו פעמיים. דורש על זה הרב 'ספר הברית' (ספר זה חיבר אותו תלמיד חכם גדול, ובו הכניס את כל חכמות העולם המתחדשות כמו המצאת הכדורים שיורים אותם, או המצאת הצוללת, הכל על פי התורה והמשניות במפורש, להראות העמים והשרים את יופיה של התורה שלית מידי דלא כתיב בה. למשל, על הצוללת הבריאה את המהפך ברבי המשנה במקוואות שהרצה לטבול כלי לא יטבול אותו על פיו שלא נכנס בזה אויר, וזה היסוד של הצוללת.) ממה שכתוב "זכרתי לך חסד נעורייך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה". וקשה, האם זה כל מה שהקב"ה זכר לנו, שהלכנו במדבר, ומה עם זה שקבלנו את התורה ואף אחד מאומות העולם לא קבלו את התורה!! ומה עם עשיית המשכן, שהוא בניין וביטוי לשכינה!! ומה עם זה שנכנסנו לעול המצוות, "בצל חמדותי וישבתני", ואין טוב ונעלה מזה, למה לא נזכר דבר זה לפנינו יתברך!! חוקר הרב בספרו ושואל, מדוע ומה יסוד העניין והסיבה שבגללה המשיח לא בא עדיין. שמא תאמר שזה בגלל שאין מעשי חסד בדור שלנו, הא ודאי שליתא, שהרי בכל מקום יש חסד ועשייה לטובת הכלל. שמא תאמר שזה בגלל שאין תפלה, גם זה ליתא שהרי יש אנשים המתפללים בעוז ובתעצומות על פי כונת הרב מיוחדות ועוד. אם כן קשה, מה בעצם הטעם שהמשיח לא בא? אומר הרב שדבר אחד מעכב. יש הלומד תורה בשביל להתענג, ולהקשות קושיות, ולהראות לכולם את בורותם ושאנים יודעים תורה, ומתגאה בתורתו. או

אבלות ישנה (תשעה באב) דומה לאבלות חדשה (מת לו מת) או שלא. ומחלוקתם שיש דברים שחמורים ויש שלא חמורים. ואומר שהחידוש של רבי יהודה ברבי עלאי, שמה שעשה שלא אכל אלא לחם טבולה במלח ושותה קיתון של מים, ויושב בין תנור לכיריים, ודומה כמי שמתו מוטל לפניו, כל זה עשה כדי להראות שלידו אין זו אבלות ישנה, אלא אבלות חדשה ממש כמי שמתו מוטל לפניו שאז זה אבלות חדשה. ועל זה הקשו עליו, מאיפה קנה את המלח, שכן יש נדון בשו"ע בהלכות שבת על המלח, שיש מלח מבושל, ויש מלח שאינו מבושל. ולפי זה הקשו עליו, שאם קנה מלח מבושל, איך אוכל אותו עם לחם, הרי זה נקרא שני תבשילים? ולמעשה, בודאי שזה לא נקרא תבשיל, אלא אדרבה על זה נאמר ויגרס בחצץ שיניו, ואין לזה דין תבשיל כלל! ולפחות יצא לנו מזה חידוש שבכהאי גוונא אין זה תבשיל לענין שני תבשילים של סעודה מפסקת.

בישול לא נקרא אלא מבושל ברתיה, ועל כן חלב (וגם קפה) מותר.

מה הדין האם מותר לשתות קפה עם חלב (למי שרגיל לשתות קפה), שהרי אפשר לומר שאסור כיון שהחלב מפוסטר ויש לו דין תבשיל, ואסור לתתו בקפה שגם הוא מבושל, דע שהחלה לא נקרא מבושל שבפיסטור שלו לא עובר בבישול ממש. והנפקא מינה של בישול זה לגבי יין, מתי נקרא מבושל שלא יהיה בו איסור של יין נסך אם נוגע בו גוי. פעם, בשנה הראשונה (לתפוצתו), כשיצאנו לבקר במפעלים לראות את היצור ולבדוק את הכשרויות, הלכנו לבקר ביקב של 'כרמל מזרחי', כדי לראות מקרוב אם יש בעיה של יין נסך, ועוד לראות את כל העניינים הקשורים ליו. בדקנו את כל תהליך הייצור ממש, מתחילת בציר הענבים ועד עשיית היין בסוף (מראש ועד זנב). וראינו שמבשלים את היין, וכותבים 'מבושל'. ואמרתי להם תכתבו שזה מבושל רק למאן דאמר אחד. שהרי דבר זה יש בו מחלוקת גדולה. יש מי שאומר שמבושל נקרא רק אם משנה טעמו, ויש מי שאומר שצריך להוציא אדים, ויש מי שאומר שמבושל נקרא רק אם מבושל ברתיה ממש, וזה למעלה 85 מעלות. ולדעתנו צריכים מחמירים בזה, וזה דבר חמור מאוד. אמרו לי, שאם יעשו כן כמו אותו מאן דאמר ויחכו שיצאו אדים, יפסידו אחוז אחד מהיין (על ידי שיתאדה). אמרתי להם שמוטב יפסידו אחוז אחד עכשו של יין, מאשר להפסיד עשרה אחוז מהמכירות שלהם. שלא יקנו את היין שלהם, ולכל היותר יהודים לא ישנו יין ומה בכך? הסכימו לדברים והתחילו לפסטר אותו 85 מעלות, ועל ידי זה שינה טעמו, ויצאו אדים, ונפטרה הבעיה שגם אם גוי נגע בו, אין בזה יין נסך, כיון שהוא כבר מבושל. הרי רואים שבישול לא נקרא אלא ברתיה. גם את החלב היום מפסטרים, אבל לא ברתיה ממש אלא רק ב – 45 או לכל היותר 50 מעלות, וזה לא נקרא בישול. וצריכים לדעת שגם החיד"א שהקל בשתיית הקפה, לא שהקל ממש לומר שכך ההלכה, אלא שלמד סגנונה על אותם השותים קפה, וטעמו שאין זה בישול ממש כיון שרק חולטים אותו במים ולא מבשלים אותו ממש (אבל הוא עצמו כותב שקני סוכר המבושלים אסורים מדין שני תבשילים).

שתיית קולה או מיץ המבושלים בייצור.

ולכאורה, לפי זה, יש לאסור שתיית קולה או שתיית מיץ תפוזים או מיץ תפוחים, אם זה מבושל בתהליך הייצור, אסור; ולא מדין שצריך למעט בהנאותיו, אלא בגלל שזה מבושל, ואסור לשתותם אחרי הסעודה. ואם מרגיש שאם לא ישתה קולה, לא ירגיש טוב, אז אפשר להקל עליו שהרי הדמיון הוא חלק מהצום וכמו שהרב 'זרע אמת' התיר בשתיית קפה למי שלא מרגיש טוב בלעדיו. גם הגבניות, אם הם מבושלות, אסור לו לאכול אותם אחרי האוכל, שכן הם מבושלות.

אכילת ביצה או שתייה רק אחרי גמר סעודה.

כתוב, שרגילים לאכול ביצה שלוקה זכר לחורבן. וכותבים על זה הגאון, והמשנה ברורה, והכף החיים, שיש אשר נהגו לאכול ארוחה טובה של עדשים עם לחם, ואח"כ היו יושבים לאכול ביצה, וכמו שבבילי הסדר אוכלים מניחים ביצה בקערה של ליל הסדר זכר לקרבן חגיגה; על זה צועקים שאין לעשות כן, כיון שזה עדיין אותה סעודה ובדאי שזה נקרא שני תבשילים באותה הסעודה. על כן, זאת צריכים לדעת, שאם אוכל תבשיל נוסף לאות אבלות, לא יעשה כן כל עוד הוא בסעודתו, שאז נכנס

קול צופיך

מִרְנָה לַצִּיּוֹן הַרְה"ג הַמַּקּוּבֵּל הָא-לֵקִי
הַרְבֵּי מִרְדְּכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

דברים - תשנ"ז - מאת מאת מִרְנָה לַצִּיּוֹן הַרְה"ג מִרְדְּכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

שֶׁאִדָּם נֹתֵן צִדְקָה וְרוּצָה שִׁפְרָסָמוּ אוֹתוֹ. אוֹ שְׁבוּנָה בֵּית שִׁיעֻמוֹד לְאוֹרֶךְ יָמִים, מֵאֲבִנֵי גִזִּית, וּמִחֻשְׁבֵּתוֹ הָיָא שְׁבָנֵי יִירָשׁוּ אוֹתוֹ אַחֲרָיו, וְגַם צוּבֵר וּמִנִּיחַ הַרְבֵּה נִכְסִים בְּצַד וְכֶסֶף בְּבִנְיָן. אָדָם כֹּזֵה גַם אִם הוּא מִתְפַּלֵּל כְּמוֹ כּוֹלֵם, תְּפִלָּתוֹ שִׁיחִיהָ בְּרִיאָה וְשִׁיחִיהָ לוֹ רְפוּאָה שְׁלֵמָה, תְּפִלָּתוֹ הָיָא לְצוּרֶךְ עֲצֻמוֹ גְּרִידָא. אֲנַחְנוּ מִתְפַּלְלִים לְשֵׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה. וְלִמָּחָה מִחֲכִים עַד לְשֵׁנָה הַבָּאָה, וְלֹא דוֹרְשִׁים אוֹתוֹ מִיָּד? לֹא אֹמְרִים, שְׁאֲנַחְנוּ לֹא רוּצִים מִשִּׁיחַ, אֲלֵא הֵכֵל מִן הַשֹּׁפָה וְלַחוּץ. כָּל עוֹד לֹא נוֹכִיחַ לְהַקְבִּי"ה שֶׁהַמְצוּוֹת וְהַתְּפִלוֹת הֵם אֶךְ וְרַק בְּשִׁבְלֵי יִתְבָּרֵךְ לֹא יָבוֹא הַמְשִׁיחַ. צְרִיךְ כָּל אָדָם לִוְרֹם עַל כָּל מְצוּהָ שֶׁעֲשִׂיתָנוּ הָיָא לְשֵׁם יִחוּד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכִּינְתִּיהָ. הֵכֵל לְכַבּוֹדוֹ יִתְבָּרֵךְ וְלֹא לְהַנָּאת עֲצֻמָּנוּ. זֶה מֵה שֶׁכָּתוּב הַשִּׁיבָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁוֹבָה, דּוּקָא אֱלֹהֵינוּ וְלֹא אֱלֹהֵינוּ. צְרִיכִים לְקַיֵּם אֶת הַמְצוּוֹת לְשִׁמְחָה וְאֵין יָבוֹא הַמְשִׁיחַ. זֶה הַטַּעַם שֶׁכּוֹפְלִים אֶת הַפְּסוּק הַזֶּה.

תוכחתו של רבי יעקב מוצפי ע"ה.

הָיָה רִגְלִיל הַחֲכָם הַגָּאון רַבִּי יַעֲקֹב מוֹצְפִי עַלִּי הַשְּׁלוֹם, חֲסִידָא קְדִישָׁא וּפְרִישָׁא, לִוְרֹם תִּיקוֹן חֲצוֹת בֵּימֵי אֱלֹהִים, בְּבִכּוּת נִרְאָוֹת, מִמֶּשׁ אֲבָן מִקִּיר תִּזְעַק. הָיָה הוֹלְכִים אֲלֵינוּ לְשִׁמּוֹעַ אֶת בְּכִיֹּתֵינוּ. הָיָה יוֹשֵׁב בְּחֲצוֹת לֵילָה וְשׁוֹפֵךְ דַּמְעוֹת עַל גִּבְדֵּיו. (שְׁמַעְתִּי אוֹתוֹ שְׁלוֹשׁ שָׁנִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה) הוּא הָיָה אֹמֵר "לִמָּחָה לֹא בָא בֶן יִשְׂרָאֵל גַּם תִּמּוֹל גַּם הַיּוֹם אֵל הַלֶּחֶם". רַבּוּתִי! אֲתִמּוֹל הַתְּפִלָּלוֹ, תִּקְעֵנוּ בְּשׁוּפָר, לֹא אֲכַלְנוּ חֲצִי יוֹם. לִמָּחָה לֹא בָא אֲתִמּוֹל, וְלִמָּחָה לֹא בָא הַיּוֹם שֶׁעֲדִידֵינוּ יוֹם שֶׁנִּי שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא? עַל זֶה אֹמֵר הַפְּסוּק "אֵל הַלֶּחֶם". כְּלוּמָר שֶׁכָּל תְּפִלוֹתֵינוּ הֵיוּ עַל עֲצֻמָּנוּ וְלֹא לְצוּרֶךְ הַכֹּלֵל, הַתְּפִלָּלוֹ שְׁנֵהִי בְּרִיאִים וְשִׁיחִיהָ לָנוּ שְׁכֵל, וְשִׁתְּהִי לָנוּ פְּרִנְסָה וְלֶחֶם לֵאכּוֹל. אֲבָל עַל הַמְשִׁיחַ לֹא הַתְּפִלָּלוֹ. וְסִימָנֶךְ שֶׁכְּשֶׁאֹמְרִים אֲבִינוּ מִלְכָּנוּ פְּרִנְסָנוּ פְּרִנְסָה טוֹבָה, אוֹ שְׁעָרֵי פְּרִנְסָה טוֹבָה, כּוֹלֵם אֹמְרִים אֲמֵן בְּחוּזָק. אֲבָל כְּשֶׁאֹמְרִים שְׁעָרֵי גְּאוּלָּה וְשְׁעָרֵי מְשִׁיחַ עוֹנִים בְּרִפְיוֹן. וְעַל כֵּן אֲנַחְנוּ מִתְפַּלְלִים הַשִּׁיבָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁוֹבָה חֲדָשׁ יְמֵינוּ כְּקֶדֶם.

אם קצפת עלינו או בניך על כן השיבנו.

פִּירוּשׁ נוֹסֵף עַל הַפְּסוּק הַזֶּה, שֶׁבְּפִסּוּק שֶׁלִּפְנֵינוּ כָּתוּב "כִּי מֵאוֹס מֵאֲסַתְנוּ קִצַּפְתָּ עָלֵינוּ עַד מְאֹד, הַשִּׁיבָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁוֹבָה, חֲדָשׁ יְמֵינוּ כְּקֶדֶם". עַבְדִּי שׁוֹנָה מִיֵּלֵד. עַבְדִּי שֶׁלֹא בִּסְדֵּר וּמוֹרֵד, זֹרְקִים אוֹתוֹ הַחֻצָּה וְדִי. אֲבָל יֵלֵד, אִם מִתְנַהֵג לֹא כְּשׁוֹרָה, מִעֲנִישִׁים אוֹתוֹ, בְּתַחֲלִילָה לֹא נוֹתֵנִים לוֹ שׁוּקוֹלֵד, וְאַחֲרָיִם כֶּךָ מְכִים אוֹתוֹ. שׁוֹאֵל הַיֵּלֵד אֶת אֲבִיו, מֵה הַהִפְלִיָּה, מִדּוּעַ אֶת הָעֶבֶד לֹא הִכִּיתָ וְאוֹתִי אֵתָּה מְכָה? אֹמֵר לוֹ אֲבִיו שֶׁאֵת הָעֶבֶד לֹא צְרִיךְ לַחֲנֹךְ אֲלֵא מִסְלַק אוֹתוֹ מִבֵּיתוֹ וְדִי. אֲבָל אוֹתָךְ אֲנִי צְרִיךְ לַחֲנֹךְ. אֲנַחְנוּ אֹמְרִים עַל אוֹתוֹ מִשְׁקָל, רַב־שִׁיחַ, כִּי מֵאֲסַת מֵאֲסַתְנוּ, בְּכַפְלִיִּים לְקִינוּ, קִצַּפְתָּ עָלֵינוּ עַד מְאֹד, מִשְׁמַע שְׁאֲנַחְנוּ בְּנִיךְ, עַל כֵּן הַשִּׁיבָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁוֹבָה, חֲדָשׁ יְמֵינוּ כְּקֶדֶם.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

